

L'aparell dels murs d'aquest edifici és fet amb pedres de mida petita que hom disposà en filades horitzontals força uniformes. Les pedres presenten la cara vista simplement aplanada a cops de maceta, només en la façana de tramuntana algunes filades presenten les pedres disposades en sentit vertical o inclinat. Les dovelles dels arcs de la finestra i la porta de la façana de migdia presenten un treball d'ajustament molt acurat entre les diferents peces que formen els arcs.

Cal considerar, pel que fa a la datació d'aquest edifici, que, si la consolidació dels fonaments de l'absis ha estat fidel a les restes trobades, hauríem de parlar d'una construcció preromànica, possiblement a finals del segle X. D'aquesta època podrien ésser part dels murs, ja que aquests van ser reconstruïts, segons sembla, durant el segle XVIII, -de tota manera, el mur de migdia presenta una estructura i un aparellat que, juntament amb la porta i la finestra, el trasllada a la segona meitat del segle XI, ja en ple estil llombard-. En la reconstrucció del segle XVIII es va fer el mur de llevant a més d'alguna part dels altres murs, la porta d'accés actual al mur de ponent i la volta de maó pla amb llunetes que cobreix la nau.

Text, fotos i plantes: Josep M. Masagué Torné, arquitecte.

BIBLIOGRAFIA:

- Barral 1981: BARRAL I ALTET, Xavier. "L'art pre-romànic a Catalunya. Segles IX-X", Barcelona, Edicions 62. 1981. p. 283.
- Junyent, 1983: JUNYENT, Eduard. "L'arquitectura religiosa a Catalunya abans del romànic". Barcelona: Curial i Publicacions de l'abadia de Montserrat, 1983, 179
- Mitjans 1982: MITJANS PRIÓ, Carles. "Itinerari seguint les construccions romàniques civils i religioses del terme de Sant Cugat del Vallès, II", dins "Circular Amics de l'Art Romànic", nº 16. Barcelona: AAR. P- 182-185.
- Masagué, 1991: MASAGUÉ i TORNÉ, Josep M. "Sant Llorenç de Fontcalçada. Arquitectura", dins, "Catalunya romànica, vol. XVIII. El Vallès Occidental, el Vallès Oriental". Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana. 1991, p. 204.
- Rius 1945-47: RIUS I SERRA, Josep. "El cartulario de Sant Cugat del Vallès", vol. I, II i III. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, docs:
- FONTE CALCIATA, CALCIADA, CALCIATO: locus, manso: 176, 380, 485, 533, 534, 579, 584, 752, 818, 1034, 1035, 1040, 1052, 1105, 1106, 1139, 1210, 1222
- Sanctus Laurentius, ecclesia: 715, 849, 903, 983, 1034, 1214, 1222, 1294.
- Vall 1976: VALL i RIMBLES, Ramon. "Sant Llorenç de Fontcalçada i les esglésies d'absis de ferradura". Sabadell: l'autor.
- Vall, Masvidal 1983: VALL, Ramon, MASVIDAL, Agustí. "El romànic del Vallès". Sabadell: ed. Ausa. P. 272.
- Vall, Ramos, 1991: VALL, Ramon, RAMOS, Maria Lluïsa. "Sant Llorenç de Fontcalçada. Història", dins, "Catalunya romànica, vol. XVIII. El Vallès Occidental, el Vallès Oriental". Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana. 1991, p. 204.

AMICS DE L'ART ROMÀNIC DE SABADELL

Núm. 123

20 de gener de 2013

VALLÈS OCCIDENTAL

SANT CEBRIÀ DE VALLDOREIX (SANT CUGAT)

L'església que avui coneixem com a Sant Cebrià de Valldoreix és l'antiga capella o oratori, de Sant Vicenç, que tenia el monestir de Sant Cugat a la "Vall Aurex", -Valldoreix-. Va ser donada, l'any 1130, per l'abat Rotllan i els monjos del monestir al bisbe de Barcelona, perquè s'hi traslladés la parròquia de Sant Cebrià que, fins aquell moment, havia estat emplaçada, a la veïna vall d'Aqualonga.

La donació va ser motivada pel fet que aquest edifici parroquial estava en runes. El trasllat comportà el canvi de nom de l'oratori que prengué el nom de la parròquia, Sant

SANT CEBRIÀ DE VALLDOREIX.

Cebrià d'*Aqualonga*, nom que va conservar fins ben entrat el segle XIII, quan el canvià pel de Sant Cebrià de Valldoreix, adoptant el topònim del nou emplaçament. Concretament l'any 1233, apareix per primer cop la denominació actual, "*parrochia S. Cipriani de Valledaurexio*", tot i que els documents s'hi refereixen tant amb un nom com amb l'altre, però a partir de l'any 1344, ja només surt amb la denominació de Valldoreix.

El primer document que parla de la parròquia de Sant Cebrià és de l'any 1026 i la situa a la vall d'*Aqualonga*". És un testament sacramental que en Sunyer jura sobre l'altar de "*S. Cipriani martiris, cuius basilicam sita est in comitatu Barchinona, intus in ipsa valle de Aqualonga*". D'aquesta església en tenim el document que va protocol·litzar la consagració, la qual es va fer l'any 1047, amb molta solemnitat segons ens la descriu mossèn Sales i Masferrer, a la seva obra, "*La parròquia de Sant Cebrià de Valldoreix*", editada per la mateixa parròquia.

De tota manera tant el terme d'*Aqualonga*", com el lloc de "*Valle Aurex*", ja surten documentats molt abans d'aquelles dates, segons podem conèixer per un document, datat entre els anys 956 i 986, amb el qual es fa donació d'unes terres al monestir de Sant Cugat. Aquestes terres són situades "*in pago Barch in terminio de Aqualonga, [in loco de Valle Aurex, vel in...]*".

Una altra documentació que ens ajuda molt a conèixer com eren les relacions entre els capellans i els habitants de la parròquia són les visites

pastorals que feien periòdicament els bisbes, de les quals, n'aixecaven una acta. Co-neixem amb força detall les de Valldoreix gràcies a l'obra de mossèn Jordi Sales citada abans (Sales, 1985). Aquestes visites també ens donen moltes vegades informació sobre l'estat de l'edifici i de les obres que s'hi fan o s'hi han fet.

Les visites pastorals i els documents de l'arxiu parroquial ens descriuen algunes de les reformes i/o ampliacions que es van anar fent a

SANT CEBRIÀ DE VALLDOREIX. Capitell.

SANT LLORENÇ DE FONTCALÇADA. Façana de migdia.

La capella de Sant Llorenç de Fontcalçada és una construcció, molt senzilla, que es compon actualment d'una sola nau de planta rectangular. De l'absis d'aquest edifici només queden els fonaments, els quals indiquen que hi havia un absis de planta semicircular que no es diferenciava, exteriorment, de la nau. Interiorment, segons es dedueix de la planta dels fonaments actualment visible, aquest absis té forma semicircular ultrapassada i s'uneix a la nau mitjançant un simple reclau. Malgrat això, s'ha de tenir en compte el fet que aquesta planta és el resultat d'una consolidació feta l'any 1976.

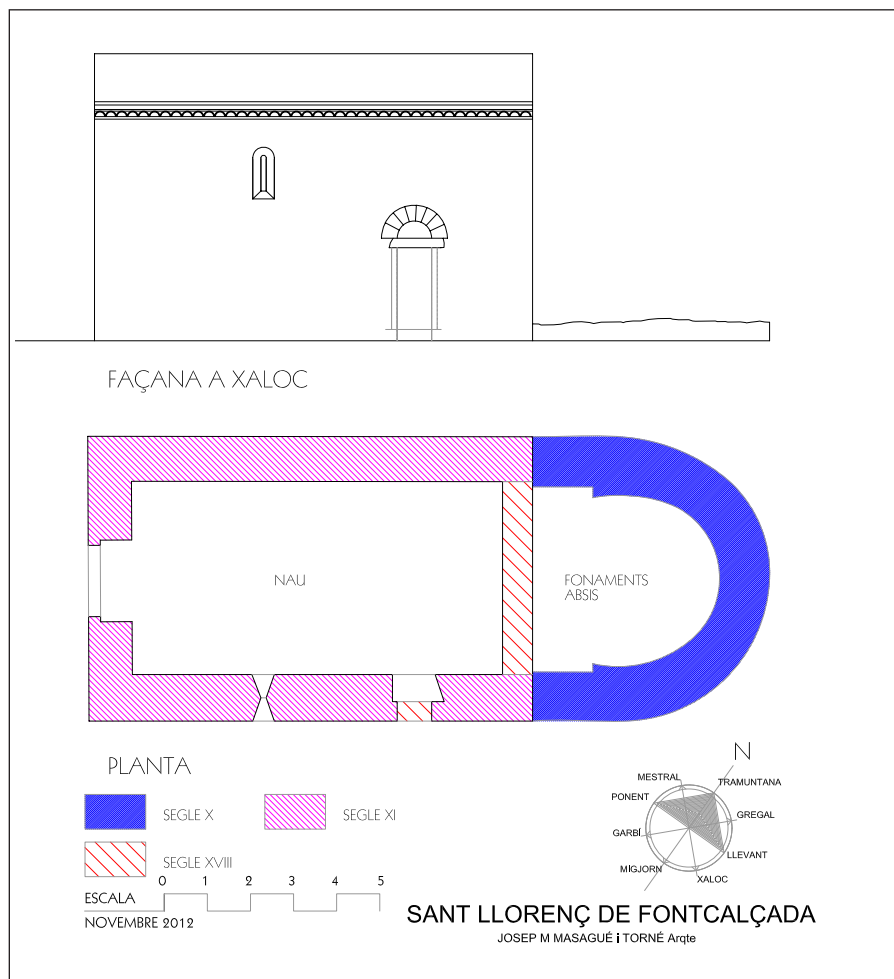
L'interior d'aquest edifici és il·luminat per una finestra, situada en el mur de migdia, que té arc de mig punt i forma una doble esqueixada. A la façana de ponent i sobre la porta d'accés hi ha una petita finestra en forma de creu, que és tallada en un sol bloc.

La porta actual d'accés a la capella està situada en el mur de ponent, però manté en el mur de migdia una altra porta, més antiga i actualment tapiada, que té un arc de mig punt amb llinda i timpà llis. Interiorment forma una fornícula amb l'arc de mig punt del capialt.

De tota manera l'església no surt documentada fins el segle XI, quan n'Esteve Guitart dóna al monestir de Sant Cugat, l'any 1084, un alou situat al lloc de Campanyà, "prope ecclesiam sancti Laurentii".

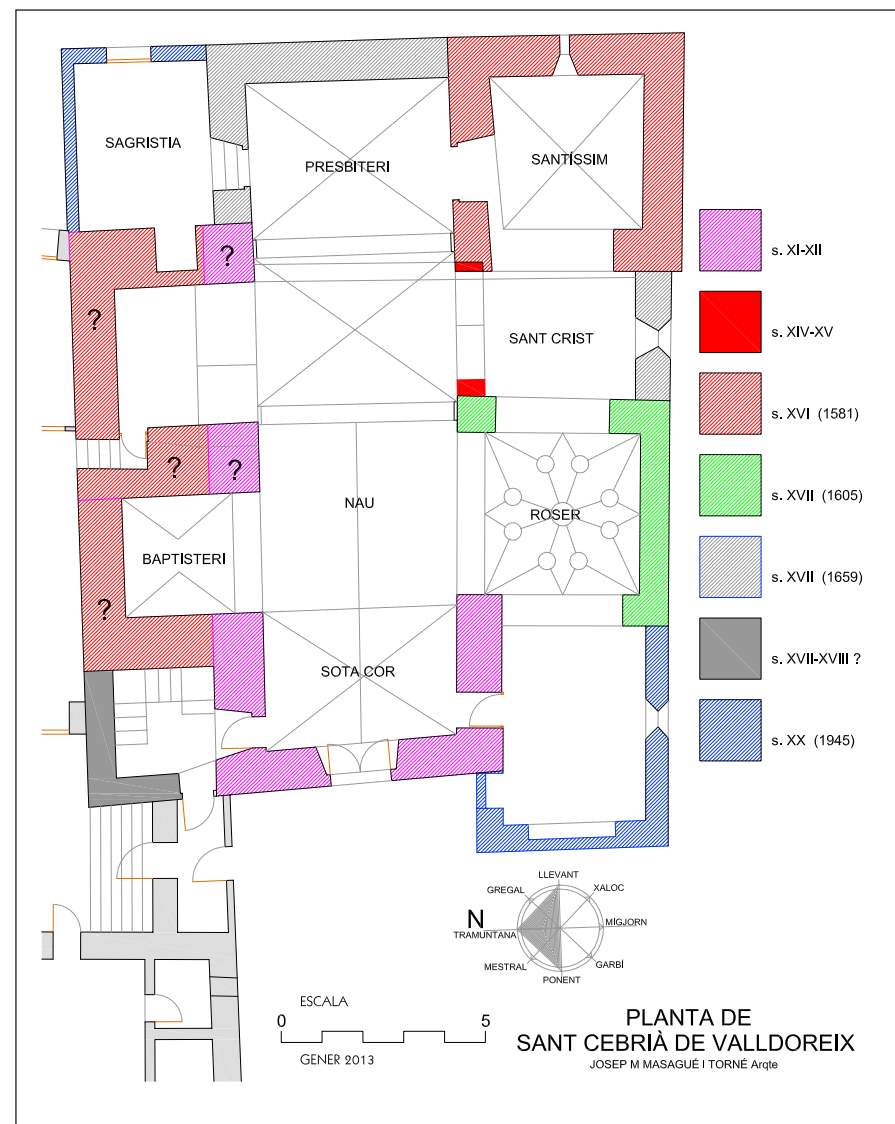
Durant el segle XII i següents surt en diversos documents, generalment relacionats amb el monestir de Sant Cugat, del qual en depenia.

L'any 1796 fou reedificada per un pare de Moià, de nom, Domènec Llobateres, segons la petició que va fer on explicava que "havia existit en temps passats i llunyans i de la que havent estat destruïda per un llamp, en quedaven els vestigis no afectats". Aquest és el moment en què l'església devia perdre l'absis. L'última restauració es va fer l'any 1976.

l'edifici al llarg del temps. Aquesta documentació és important perquè ens orienta i ajuda però, a vegades, encara ens complica més la vida quan volem situar cronològicament els canvis que es poden observar en els murs.

Aquesta documentació ens assabenta d'un acord que van prendre els parroquians de Valldoreix, l'any 1581, a instàncies dels obrers de la par-

ròquia per construir una sagristia “digna”. El llibre de la Confraria del Roser ens diu que la capella de la Mare de Déu del Roser ja era feta el 1605, segons s’expressa en el mateix títol del llibre, “*Llibre de la Confraria de Nostra Sra. Del Roser y dels Confreres de aquella de la Parrochia de St. Cypria de Valldoreix bisbat de Barña. La qual comensa a fundarse y ordenar-se a prés que la capella de Nostra Senyora del Roser fonch edificada en lo Any MDCV*”. Més endavant, l’any 1659, es construeix la capella del Sant Crist entre la sagristia i la capella del Roser. Es documenta que durant l’any 1699, es va allargar l’església pel costat de llevant i ja no és fins l’any 1945 que allarguen la nau de migdia pel costat de ponent, segons la documentació que tenim.

De tota manera hem de pensar que abans o en el mateix moment de construir la sagristia, l’any 1581, s’havia d’haver allargat la nau pel costat de llevant, una mica més enllà de la porta de la sagristia. Més tard, l’any 1699, es tornaria a allargar fins assolir les dimensions actuals.

La documentació és molt explícita en la descripció de les obres a la banda de migjorn, però en canvi no ens descriu res de les del costat de tramuntana, les quals semblen ser contemporànies amb el primer edifici.

La pica baptismal és una peça de pedra de Girona de forma octogonal i concavitat esfèrica. Presenta una austera ornamentació exterior formada per una senzilla motllura, a la boca i a la base. És sostinguda per un peu de base quadrada que es transforma en octogonal al guanyar alçada. EL pas de la forma octogonal a la quadrada es resol amb una unglà geomètrica. Va ser adquirida l’any 1570, per ordre del bisbe.

L’església de Sant Cebrià de Valldoreix és actualment un edifici de planta rectangular constituïda per dues naus allargades i que té adossades a la banda esquerra o tramuntana, dues capelles, la sagristia i una altra sala amb l’escala que puja al comunidor. La nau de migjorn correspon a una nau lateral que es va formar quan van unir les capelles d’aquest costat amb arcades amples. Aquest edifici, que és el producte d’una forta reconstrucció iniciada a final del segle XVI i acabada a la meitat del segle XX, encara ens deixa veure restes de l’antic oratori de Sant Vicenç. Aquestes les podem observar en els murs laterals de la nau principal sota del cor, encara que transformades.

La nau principal té dues parts d’estructura força diferenciada, que ens indiquen dues etapes constructives diferents; en primer lloc tenim la part de nau de ponent que va des de l’entrada fins, més o menys, a la meitat que és coberta per una volta de canó seguit generada per un arc apuntat o de punta d’ametlla; segueix una segona part, a llevant, coberta amb una volta per aresta, la qual és compartimentada en dos trams separats per un arc

Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, docs: CAMPANA, CAMPAIA, CAMPANIANO: *Locus*: 267, 269, 621, 715, 849, 1173, 1214, 1294 *Sancta Maria, ecclesia, parrochia*: 983, 1105, 1107.
Sales 1985: SALES i MASFERRER, Jordi. “*La Parròquia de Sant Cebrià de Valldoreix*”. Valldoreix: Parròquia de Sant Cebrià de Valldoreix. p. 125-146.
Serra, 1950: SERRA i ROSSELLO, J., “*Santa Maria de Campanyà*”, dins “*Rubricata*”, nùm. 13. Rubí: pàg. 33.
Serra, 1961: SERRA i ROSSELLO, J., “*Ermites del Vallès*”, Barcelona: Rafael Dalmau, Editor. pàg. 33.
Vall Masvidal 1983: VALL, Ramon, MASVIDAL, Agustí. “*El romànic del Vallès*”. Sabadell: ed. AUSA, p. 270.
Vall, Ramos, 1991: VALL, Ramon, RAMOS, Maria Lluïsa. “*Santa Maria de Campanyà. Història*”, dins, “*Catalunya romànica, vol. XVIII. El Vallès Occidental, el Vallès Oriental*”. Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana. 1991, p. 199.

SANT LLORENÇ DE FONTCALÇADA (SANT CUGAT DEL VALLÈS)

La dada més antiga que tenim d’aquest edifici, bé, més concret del lloc, és de l’any 986, quan es realitza una venda a l’abat del monestir de Sant Cugat, Odó, de diverses peces de terra i unes cases situades “...*in locum que dicunt Fonte Calciada*”. Hom lliga aquest nom amb l’existència de la calçada romana que anava de Martorell a Arraona i que devia passar més o menys per aquest lloc.

SANT LLORENÇ DE FONTCALÇADA. Fonaments de l’absis preromànic.

no és possible. Aquest mur presenta en quasi tota la llargada, tant a l'exterior com pel costat de dins, un sòcol d'uns 0,60 m, d'alçada fet de pedra rodada de mida més aviat petita i que hom l'ha posat més o menys vertical o inclinada (*opus spicatum?*), la pedra és disposada en filades horitzontals poc regulars que descansen, pel costat de fora, sobre un basament o fonament de pedres, també rodades, de gran format. A sobre d'aquest sòcol hi ha un mur de pedra carejada, és a dir carreus de mida gran, i disposada en filades horitzontals força regulars. En el tram més occidental del mur, i en una llargada de 3,1 m, l'aparell és fet amb pedra de reble totalment irregular. Aquesta classe d'aparell sobrealça, també, tots els murs fins l'alçada actual de l'edifici. En el cos de l'entrada, el mur és fet amb un aparell irregular, de pedra petita, poc visible pel fet d'ésser recobert per un revestiment de morter de calç, sembla que té unes característiques semblants a les del sòcol del mur de la nau. L'arc que separa aquest cos d'entrada de la nau és avui apuntat però analitzant-lo bé, després de les indicacions del propietari, sembla molt clar que aquest apuntament és fruit d'una deformació de la meitat de migjorn de l'arc que originàriament seria de mig punt.

El cos d'entrada, constitueix la capçalera d'un edifici preromànic probablement del segle X, els murs es conserven en tota l'alçada. La nau només manté la base dels murs en una alçada de 0,60 m. Aquets murs van ser refets en un moment indeterminat entre els segles XII i XV, també es feu la volta de la capçalera. Els murs de la nau van ser elevats i es va fer una nova volta, potser la que descriu el document de l'any 1537. Més tard, entre els anys 1732 i 1734, la nau va ser ampliada pel costat de ponent i la seva alçada novament augmentada, es féu una nova volta de maó. També durant aquest segle es va invertir l'orientació de l'edifici i probablement es va transformar el campanar de cadireta en un de torre. La volta de la nau es va ensorrar fa uns 15 anys malgrat la vigilància i la cura que en té el propietari.

BIBLIOGRAFIA:

- Campillo, 1766: CAMPILLO, Antoni, "*Disquisitio Methodi consignandi annos aerae christinae*". Barcelona, p. 38.
- Farraros 1971: FARRAROS, R. "*Breus notes històriques de l'antiga Parròquia, avui capella, de Santa Maria de Campanyà*". En els "*Goigs a llaor de Santa Maria de Campanyà, venerada a la seva ermita del terme parroquial de Sant Cebrà de Valldoreix*".
- Masagué, 1991: MASAGUÉ i TORNÉ, Josep M. "*Santa Maria de Campanyà. Arquitectura*", dins, "*Catalunya romànica, vol. XVIII. El Vallès Occidental, el Vallès Oriental*". Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana. 1991, p. 203-204.
- Mitjans 1982: MITJANS PRIÓ, Carles. "*Itinerari seguint les construccions romàniques civils i religioses del terme de Sant Cugat del Vallès, I*", dins "*Circular Amics de l'Art Romànic*", nº 16. Barcelona: AAR. P- 182.
- Ordeig, 1983: ORDEIG i MATA, Ramon, "*Inventari de les actes de consagració i dotació de les esglésies catalanes III. Anys 1000-1050*" dins "*Revista Catalana de Teologia*" VIII, Barcelona: Facultat de Teologia de Barcelona, p. 449.
- Rius 1945-47: RIUS i SERRA, Josep. "*El cartulario de Sant Cugat del Vallès*", vol. I, II i III.

faixo i les corresponents pilastres. Aquests elements són, de tota manera, només ornamentals, fets de guix, com la cornisa que recorre tot el perímetre d'aquesta part. El tram de l'extrem de llevant correspon al presbiteri o absis que, com és usual en aquesta època, no presenta cap diferència respecte de la nau, sinó que n'és una continuïtat.

Tocant el mur de ponent hi ha el cor, el qual és construït amb una volta per aresta de maó pla.

La nau lateral és més llarga que la principal i és constituïda per la unió de les capelles d'aquest costat, de les quals la que és situada a ponent té la façana d'aquest costat avançada respecte el nivell de la façana d'aquest costat de la nau principal. Les capelles es van conservar completament i mantenen les mateixes voltes que les cobrien abans de la unió. Per unir-les només hi van obrir unes arcades amples en els murs que les separen. La coberta del primer tram, començant per llevant, i que correspon a l'antiga sagristia, és una volta de racó de claustre feta de maó disposat a sardinell. Aquest primer tram es comunica amb el presbiteri mitjançant una porta. La capella que segueix, que correspondria a la capella del Sant Crist, es cobreix amb una volta de canó seguit d'eix perpendicular al de la nau principal, amb la qual es comunica a través d'una arcada ogival feta amb dovelles de pedra tallada de mida gran; la tercera, que seria la capella del roser, té una volta nervada, complexa, de tercelet amb claus de volta a les interseccions dels nervis, es comunica amb la nau amb una arcada, d'arc d'ansa de paner que parteix de dos capitells dòrics i, finalment, l'última, té una volta de mocador. Aquesta última, que coincideix amb el tram de la nau on hi ha el cor, es comunica amb la nau mitjançant una porta. Les capelles del costat de tramuntana tenen també voltes diferents, la capella que és més a prop del presbiteri, és una volta de canó seguit, que arrenca de prop de terra i que té l'arc, amb el que es comunica amb la nau lleugerament apuntat, la capella que segueix té una volta de canó seguit amb llunetes i es comunica amb la nau mitjançant una arcada de mig punt que arrenca d'uns capitells dòrics. Les dues capelles tenen les voltes amb l'eix perpendicular a la nau i, la primera, és exageradament més baixa i profunda que les altres.

En la part baixa dels murs del tram de ponent és possible observar l'aparell constructiu, ja que en l'última restauració es va deixar aquesta part dels paraments amb la pedra vista. L' aparell que podem examinar és fet amb pedra rodada, força gran, disposada en filades horitzontals no gaire regulars en el tram que ocupa el cor; les juntes són molt amples i estan farcides de morter de calç. Les pedres presenten molt poc treball de talla, només s'ha desbastat, a cop de maceta, la cara que ha de formar el parament del mur per deixar-la aplanada i aconseguir d'aquesta manera un

parament més o menys llis. El pilar central del costat dret té un aparell incert amb l'aresta del costat de l'arcada ogival feta de pedra tallada, de les mateixes característiques que la de l'arcada i, la de l'altre costat, de carreus i maons mesclats.

El mur de ponent és de característiques similars als dels murs interiors; el fet que des de l'exterior de l'edifici sigui visible del tot ens permet fer una lectura de les modificacions i restauracions que ha sofert aquest edifici al llarg dels segles. Sobre el mur s'aixeca un campanar d'espadanya de dues obertures que va ser transformat en campanar de torre aprofitant part de l'espadanya. Al costat d'aquest campanar, separada, s'alça una torre de base quadrada, avui sense finestres, que va tenir la funció de comunidor.

La datació d'aquest edifici és molt complexa, ja que, si bé tenim descripcions molt concretes en la documentació existent d'obres que es realitzen, no és tan fàcil identificar-les en les diferents estructures que podem observar en l'obra existent. Sembla clara la correspondència entre la documentació i les capelles o nau de migjorn, però no es documenten les vicissituds de les de tramuntana. També sembla que no es documenten les obres que s'havien de fer abans de la construcció de la sagristia en les quals es devia enderrocar l'absis i es devia fer l'absis quadrat que més tard, l'any 1699, és va allargar.

La part de ponent es pot considerar com una obra del segle XI, tot i que la volta correspon ja a final del segle XII.

A Sant Cebrià es guarda un capitell de forma troncopiramidal invertida, de 32 cm d'alçada, i la base quadrada superior, 27 cm de costat. L'estat de conservació és irregular, però, encara conserva bona part del collarí inferior i part dels daus de coronament, s'ha de considerar que aquest capitell va ser utilitzat fins fa pocs anys com a pica beneitera i que, per poder contenir l'aigua beneita, van buidar-lo per la part superior per fer-hi una cavitat formada per vuit lòbuls.

La decoració que presenta aquest capitell és de caràcter figuratiu que s'integra al marc i que es desenvolupa de forma simètrica.

A les cares hi ha representats quatre personatges vestits amb túniques llargues que se situen als angles, els quals tenen agafades amb les mans dues serps cada un. Les serps es recargolen per anar a mossegar el cap del qui les agafa. Els personatges es presenten drets i separats per uns caps de lleó que queden situats al centre de les cares del capitell.

El treball no sembla massa hàbil, s'hi observa un ús excessiu de superfícies llises i una representació dels plecs de la roba no gaire real. Aquesta simplicitat en les representacions dóna peu a què diferents autors inter-

treballats. És una arcada de mig punt, tot i que avui sembla apuntada perquè es va deformar pel costat de migjorn. Sobre d'aquest mur s'alça un campanar de cadireta de dos ulls que, més endavant, va ser transformat en una torre.

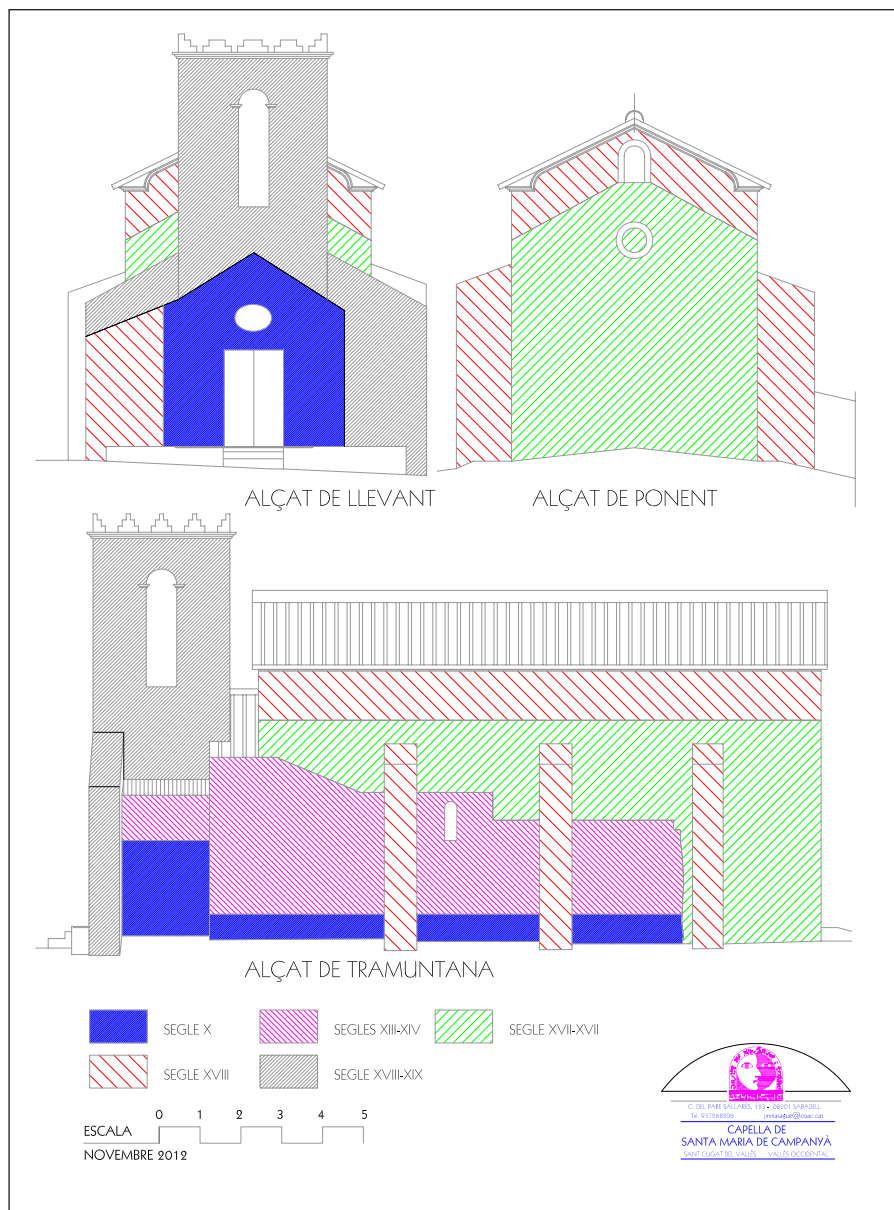
L'edifici rep la il·luminació de quatre finestres obertes a les façanes laterals, i dos ulls de bou situats a les façanes frontals, un és ovalat i se situa sobre la porta d'entrada actual i l'altre, de forma circular, al mur oposat, de ponent, que tanca el presbiteri.

L'accés a la capella és pel mur de llevant a través d'una porta de forma rectangular que és emmarcada amb carreus de pedra correctament executats. De tota manera, encara queden restes de diverses obertures, tapiades i obertes en diferents moments de la història d'aquest edifici, en el mur de migdia.

L'aparell dels murs mostra les modificacions i les obres de reforma i/o ampliació que ha sofert aquest edifici des del seu inici fins els nostres dies. El mur de migdia ha estat modificat per diverses obertures, que s'han obert i tancat en diferents moments i que n'impedeixen una lectura precisa i correcta. El mur de tramuntana de la nau, malgrat les transformacions que ha sofert, ens permet fer la lectura completa i ens permet extreure'n una seqüència cronològica relativa, ja que concretar-la amb dates més concretes

SANTA MARIA DE CAMPANYAR. Interior, vist des d'un cap i des de l'altre.

La coberta del cos de l'entrada –absis original- és una volta de canó feta de pedra i generada per un arc apuntat; la de la nau és una volta de canó de mig punt, feta de maó ceràmic col·locat a sardinell o plec de llibre. L'absis s'uneix a la nau mitjançant una arcada feta de carreus molt ben

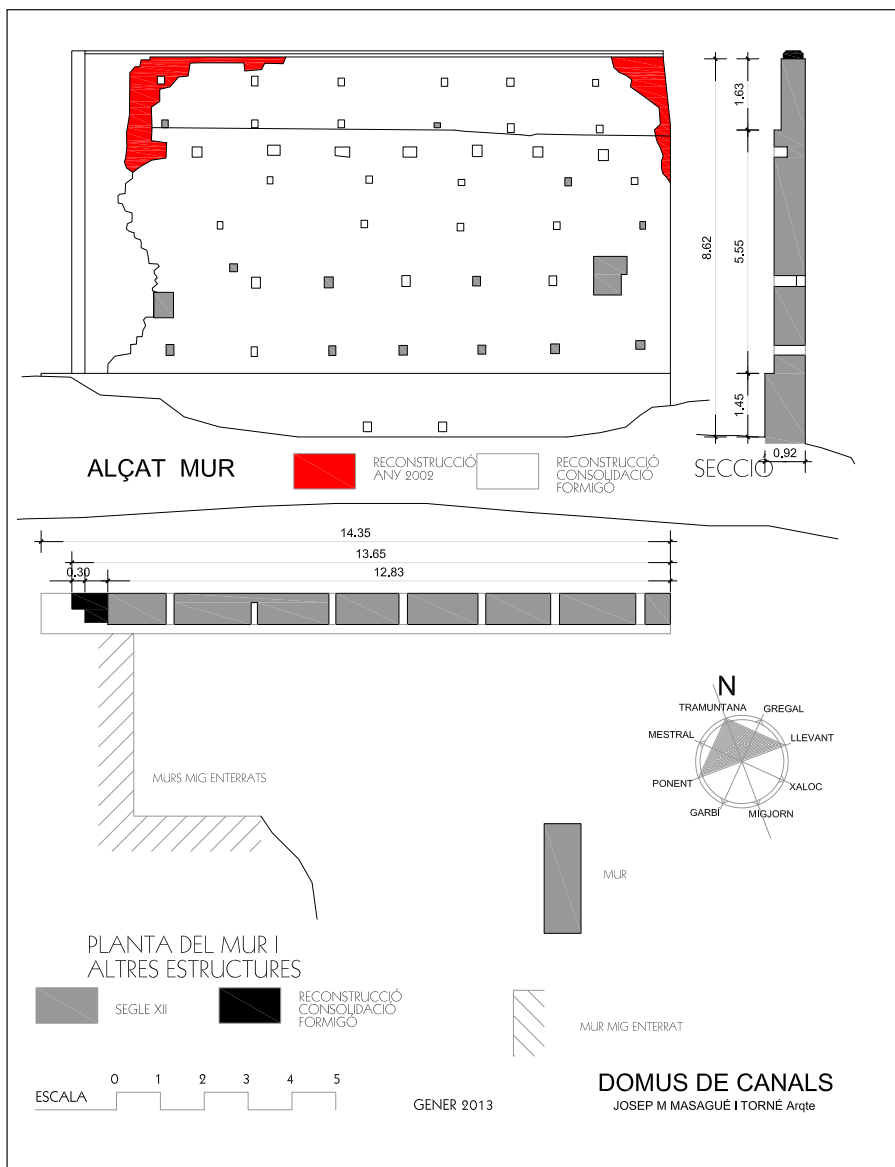
pretin que el que agafen els personatges són cintes o tiges en lloc de serps fet que canviaria el significat de l'escena que en lloc de representar la luxúria passaria a representar una escena més estàtica amb quatre atlants.

BIBLIOGRAFIA:

- Camps, 1991: CAMPS i SÒRIA, Jordi. "Sant Cebrià de Valldoreix (o d'Aiguallonga). Capítell", dins, "Catalunya romànica, vol. XVIII. El Vallès Occidental, el Vallès Oriental". Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana. 1991, p. 200.
- Gil, Escayola, 1956: GIL, Roberto, ESCAYOLA, Ramón. "Historia de Valldoreix". Valldoreix: Asociación de propietarios y vecinos de Valldoreix.
- Masagué, 1991: MASAGUÉ i TORNÉ, Josep M. "Sant Cebrià de Valldoreix (o d'Aiguallonga). Arquitectura", dins, "Catalunya romànica, vol. XVIII. El Vallès Occidental, el Vallès Oriental". Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana. 1991, p. 200.
- Mitjans, 1982: MITJANS PRIO, Carles, "Itinerari seguint les construccions romàniques civils i religioses del terme de Sant Cugat del Vallès III", dins, "Circular Amics de l'Art Romànic", nº 17. Barcelona: Amics de l'Art Romànic. 1982, pàg. 197.
- Mora 1987: MORA i PRESAS, Francesc. "El romànic a Collserola", col·l. Llibre de motxilla, vol. 31. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 1982, p. 60.
- Ordeig, 1983: ORDEIG i MATA, Ramon, "Inventari de les actes de consagració i dotació de les esglésies catalanes III. Anys 1000-1050" dins "Revista Catalana de Teologia" VIII, Barcelona: Facultat de Teologia de Barcelona. 1983, p. 449.
- Rius 1945-47: RIUS I SERRA, Josep. "El cartulario de Sant Cugat del Vallès", vol. I, II i III. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, vols I, II i III, docs: VALDAREIX, VALDAUREIX, VALLE AUREX, VALLEDAUREIXIO, etc: locus, villa: 174, 240, 475, 629, 762, 808, 1187, 1281, 1317
- Sanctus Ciprianus: baselica, domus, ecclesia, parrochia: 499, 628, 643, 649, 715, 725, 733, 756, 791, 793, 808, 815, 828, 844, 857, 903, 923, 975, 983, 1001, 1007, 1052, 1073, 1107, 1127, 1187, 1222, 1256, 1281, 1310, 1317, 1373, 1378
- Sanctus Vincentius: ecclesia: 643, 762, 808, 1187
- Sales, 1985: SALES I MASFERRER, Jordi, "La Parròquia de Sant Cebrià de Valldoreix". Valldoreix: Parròquia de Sant Cebrià de Valldoreix. 1985.
- Serra, 1961: SERRA I ROSSELLO, J., "Ermites del Vallès", Barcelona: Rafael Dalmau, Editor. 1961, pàg. 33.
- Vall, Ramos, 1991: VALL, Ramon, RAMOS, Maria Lluïsa. "Sant Cebrià de Valldoreix (o d'Aiguallonga). Història", dins, "Catalunya romànica, vol. XVIII. El Vallès Occidental, el Vallès Oriental". Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana. 1991, p. 199.
- Vall Masvidal 1983: VALL, Ramon, MASVIDAL, Agustí. "El romànic del Vallès". Sabadell: ed. Ausa. 1983, p. 262

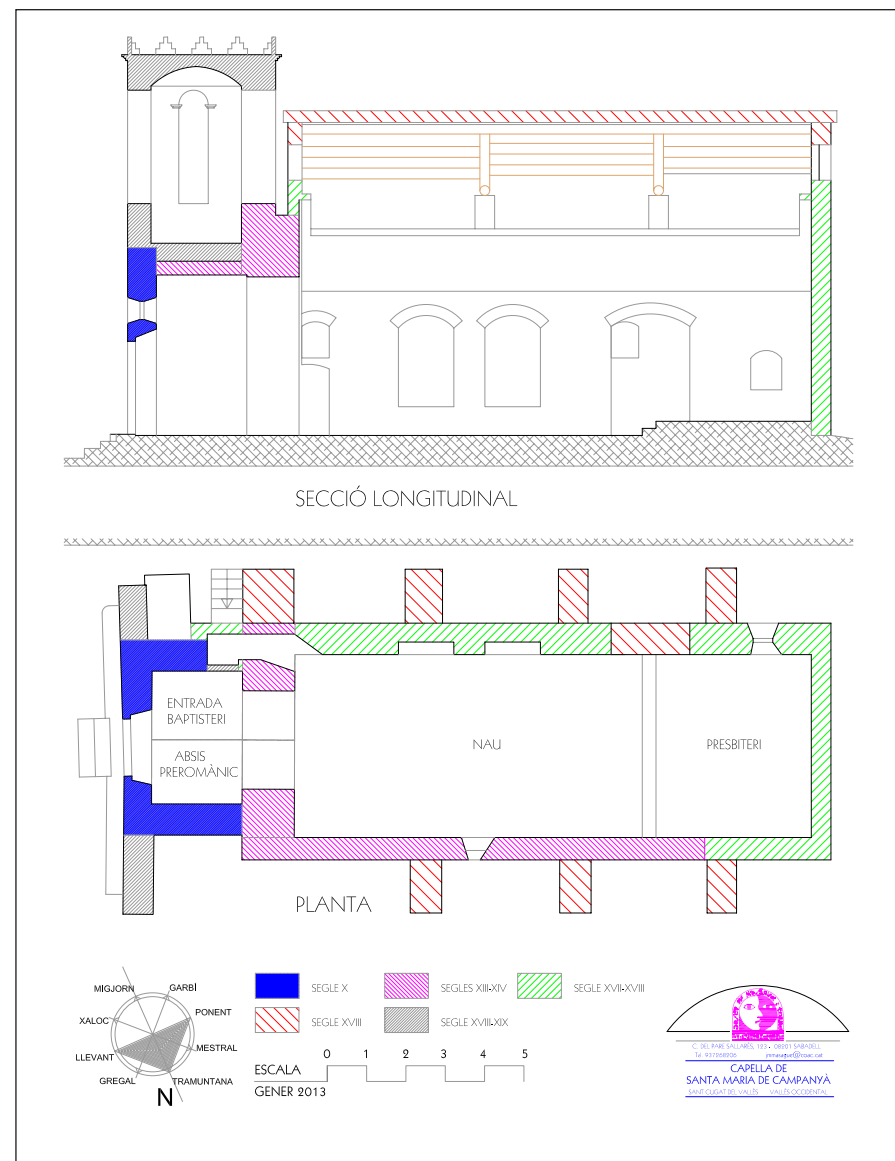
CASTELL DE CANALS (SANT CUGAT DEL VALLÈS)

No tenim notícia d'aquest edifici fins el segle XII, quan n'Arnau Gibert, en fer el testament, l'any 1148, féu referència al mas Canals. L'any 1160, en Bernat de Canals jurà fidelitat al comte rei Ramon Berenguer IV, rebent el "domo vel fortitudine de Canals". L'any 1174 és esmentat com a "turrem de Canalibus", els anys 1219, 1234 i 1249 s'esmenta el "domus de Canalibus". L'any 1234 es parla del terme de Canals.

Més tard, l'any 1243, el rei Jaume I li definia una jurisdicció com a castell de Canals que rebia Adelaida, de la família dels Canals i muller de Pere de Claramunt, ja difunt.

L'abat del monestir de Sant Cugat va comprar, l'any 1243, el castell als propietaris d'aquest moment, els Cervelló i prengué el títol de baró de Canals.

de torre. Aquesta distribució, fruit de les diverses modificacions que ha sofert la capella al llarg dels anys, és exactament la inversa de la que tenia en l'època medieval, on el cos d'accés actual es correspon amb l'absis de l'edifici original. Aquest era constituït per una nau, més o menys de les mesures de l'actual, i un absis, actual cos de l'entrada.

que es les fons del St. Baptisma, ab sa porta per desobra o cuberta rodona de fusta ab son cadenat, pany y clau, dins la qual picha de pedra de ditas fons y ha una concha xicha de aram, ab son cubertor també de aram ab sas anelles, que tanche y clou, en la qual estan les aigues sacras de St. Baptisme". També descriu un cor de sostre i barana de fusta, al qual s'hi accedeix per una escala de pedra. (Sales, 1985, pp. 132-133).

Es tornen a documentar unes obres a l'església, l'any 1791, en el document es passa comptes d'haver restaurat els quatre altars que hi havia, el del "Sant Christo, y Sant Sebastià de un costat de la Iglesia, y Sant Mamet, y Sant Antoni del altre costat", després afegeix, "també per lo Altar Major de Sta Maria que s'ha resolt ferse nou y plantarlo en la part del cor, y obrir portal nou en la part de la sagristia sota el campanar a fi de que la portalada sia davant del Altar Major", (Sales, 1985, pp. 140-141). De tota manera en Jordi Sales creu que aquesta obra no es va realitzar segons descriu aquest document, però pel fet que no es documenta cap altra obra important, que s'hagués fet posteriorment en aquesta data, a més a més, si tenim en compte que l'edifici que hi ha avui es correspon fidelment amb aquella descripció, haurem de pensar que sí que es devia realitzar.

Avui, la capella de Santa Maria de Campanyà és un edifici d'una sola nau sense absis, o absis integrat dins la mateixa nau, amb l'eix longitudinal segons la direcció llevant-ponent. S'accedeix a la nau a través d'un cos més estret i baix situat en el costat llevant, sobre del qual s'aixeca un campanar

SANTA MARIA DE CAMPANYÀ. Vista general

Del castell o *domus* de Canals només resta pràcticament un mur, que fa 14,70 m de llargada per uns 8,50 m d'alçada i que és orientat de est a oest, a més de les restes d'uns altres dos murs de poca alçada que en principi no defineixen cap estructura concreta, tot i que deixen entreveure una planta amb forma més o menys rectangular.

El mur és un alterós pany de paret que disminueix el seu gruix en guanyar alçada. Comença amb un gruix de 92 cm en la part més baixa, des del sòl actual fins a una alçada de 1,45 m, continua amb un gruix de 71 cm un tram de 5,42 m i acaba amb un gruix de 55 cm al tram més alt, amb el qual assoleix l'alçada total dels 8,50 m que té. Mostra tots els forats que van ser necessaris per muntar la bastida que va permetre la construcció. En el segon tram de mur i sota mateix de l'últim relleix hi ha una colla de forats de mida diferent als de la bastida i que no traspassen, a diferència d'aquells, tot el gruix del mur. Semblen fets per allotjar els caps de les jàsseres de fusta que devien suportar els cabirons que formaven el forjat del sòl. De fet, aquest sistema constructiu no es repeteix en la planta inferior, si considerem que els canvis de gruix coincidien amb els nivells dels pisos de l'edifici, on les jàsseres, o directament els cabirons, devien descansar directament sobre el relleix.

CASTELL DE CANALS. L'únic mur que ens ha arribat.

Aquest mur presenta dues obertures, situades una a cada extrem, en forma d'espitllera rectangular, tot i que la del costat de llevant va ser modificada posteriorment.

Els altres dos murs, que es mantenen en una alçada irregular d'uns 1,40 m, estan disposats en sentit perpendicular a l'anterior mur i estan separats un distància de 9,90 m entre ells. El mur situat a ponent, de 4,16 m de llargada, està lligat al primer mur i en l'extrem oposat a aquest es doblega en angle recte per definir una cambra, actualment mig enterrada, de la qual falta el quart mur de tancament. El mur situat a llevant actualment és independent de les altres estructures i manté una alçada de 1,10 m; és possible observar en el sòl la seva continuïtat cap al primer mur i en direcció contrària, tot i que no es pot veure on acaba.

L'aparell dels murs és realitzat amb pedra rodada, amb les cares desbastades a cop de maceta, disposada en filades horitzontals molt uniformes, tot i que en la part baixa les pedres són de mida més gran que les de la resta de la paret.

Hom pot considerar que aquests murs, atesa la seva tipologia constructiva i estructural, formaven part d'un edifici fortificat que va ser construït al segle XII.

BIBLIOGRAFIA:

- Burón 1989: BURON I LLORENS, Vicenç. "Castells romànics catalans. Guia". Barcelona: Edicions Mancús, p. 262.
- Català, Braso, 1969: CATALÀ I ROCA, Pere, BRASO I VAQUES, Miquel, "Notícia castellívola referent al monestir de Sant Cugat", dins "Els Castells Catalans", Vol. II. Barcelona: Rafael Dalmau Editor. pàgs. 124-125.
- Ferrando 1987: FERRANDO i ROIG, Antoni. "El monestir de Sant Llorenç del Munt i les seves possessions". Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 90.
- Masagué, 1991: MASAGUÉ i TORNÉ, Josep M. "Castell de Canals. Arquitectura", dins, "Catalunya romànica, vol. XVIII. El Vallès Occidental, el Vallès Oriental". Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana. 1991, p. 205.
- Mitjans, 1982: MITJANS PRIO, Carles, "Itinerari seguint les construccions romàniques civils i religioses del terme de Sant Cugat del Vallès III", dins, "Circular Amics de l'Art Romànic", nº 17. Barcelona: Amics de l'Art Romànic, pàg. 197-198.
- Piqué, 1991: PIQUÉ i FERRER, Esperança. "Castell de Canals. Història", dins, "Catalunya romànica, vol. XVIII. El Vallès Occidental, el Vallès Oriental". Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana. 1991, p. 205.
- Rius 1945-47: RIUS I SERRA, Josep. "El cartulario de Sant Cugat del Vallès", vol. I, II i III. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, docs: CANALS, CANALES, CANALIBUS, KANALS: *Locus, domus, via, turris*: 182, 428 470, 485, 487, 844, 1094, 1222, 1294, 1320, 1327, 1347, 1378, 1388
- Sales, 1985: SALES I MASFERRER, Jordi, "La Parròquia de Sant Cebrià de Valldoreix". Valldoreix: Parròquia de Sant Cebrià de Valldoreix. 1985.

SANTA MARIA DE CAMPANYÀ (SANT CUGAT DEL VALLÈS)

La primera notícia que tenim d'aquesta capella és de l'any 1047, i es dona en l'acta de consagració de l'església de Sant Cebrià d'Aiguallonga, amb la qual, el bisbe de Barcelona, Guislabert, subjectà, amb d'altres, "*sancta Mariae de Campaniano*", a aquest temple. De tota manera el lloc de *Campaniano* surt esmentat de molt abans, concretament de l'any 991, en que tres personatges, en Sentramiro, Bellido i Eliseu, complimentant el testament de Sunyer, donen al monestir de Sant Cugat una "*semodiata vinea*", una vinya al lloc de Campanyà, "*in locum vocatum Campaniano*".

En la consagració de Sant Martí de Cerdanyola torna a sortir esmentada la capella de Santa Maria de Campanyà.

Es documenta, l'any 1176, en el testament que fa en Subirana, la donació de *II solidos*. En un altre document d'aquest mateix any, en Pere de Vallseca fa unes transaccions de diferents propietats per resoldre un litigi que tenia amb el monestir de Sant Cugat, aquestes propietats són situades a tres parròquies, "*s. Petri Octavianensis sanctique Cipriani de Aqualonga, necnon s. Marie de Campaia*".

Era una parròquia amb pocs mitjans i per aquest motiu el rector ja havia estat autoritzat, des de l'any 1413, a residir a Sant Cugat, i el 1492, va ser agregada a Sant Cebrià de Valldoreix.

En la visita pastoral de l'any 1414, el rector va insistir que l'església era molt pobre, ja que només tenia cinc parroquians.

Es documenten unes obres, l'any 1537, les quals són descrites d'una manera molt crítica, el que redacta l'acta del començament de les obres, ho fa dient que s'havia començat "*a espatllar la Capella*". En aquestes obres es va fer "la volta, posar el portal i fer el pilar de la porta de la sagristia". L'obra sembla que va ser d'una certa envergadura, (Sales, 1985, pp. 128-129).

En una visita pastoral, de l'any 1555, es mana que es faci una pica de batejar de pedra de Girona, la qual ja consta que és feta l'any 1562, però cinc anys més tard, en una altra visita, el visitador ordena que es faci un recipient d'aram, ja que la pica de pedra no retenia l'aigua.

En un inventari que es fa l'any 1608, descriu que l'església té:

"*Lo portal redo de pedra picada de dita lsglesia ab sas portas vellas de alba, ab son pany y clau y balda.*"

Referent a la pica baptismal redacta:

"*Item, una pila o picha major de pedra picada rodona en forma otxavada,*